

УДК 323.383

Дубняк М.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ ЯК ПРОБЛЕМА ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Розглянуто репрезентованість питання економічної транснаціоналізації в Україні в програмах політичних партій. Окреслені перспективи розвитку вітчизняних ТНК. Обґрунтовано необхідність вироблення оптимальної внутрішньодержавної політичної настанови щодо суб'єктів економічної транснаціоналізації. Окреслено перспективи соціального руху „глобального управління” у забезпеченні політичної інтеграції транснаціональних акторів, спрямованих на вирішення проблем кількох держав або регіону.

Ключові слова: партії, парламент, неурядові організації, політична інтеграція, глобальне управління.

Дубняк М.А.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СУБЪЕКТОВ КАК ПРОБЛЕМА ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Рассмотрена представленность вопроса экономической транснационализации в Украине в программах политических партий. Обозначены перспективы развития отечественных ТНК. Обоснована необходимость выработки оптимальной внутригосударственной политической установки в отношении субъектов экономической транснационализации. Определены перспективы социального движения „глобального управления” в обеспечении политической интеграции транснациональных акторов, направленных на решение проблем нескольких государств или региона .

Ключевые слова: партии, парламент, неправительственные организации, политическая интеграция, глобальное управление.

Dubniak M.

ACTIVITIES OF TRANSNATIONAL ECONOMIC SUBJECTS AS A PROBLEM OF POLITICAL INTEGRATION

Analysis of representation issues of economic transnationalization of Ukraine in the programs of political parties. Designated prospects of domestic corporations. The necessity of an optimal guidelines for the domestic political of economic transnationalization. Outlined the prospects of social movement „global governance” in ensuring political integration of transnational actors aimed at solving problems of several countries or regions.

Key words: Party , Parliament, NGOs , political integration , global governance.

Сьогодні Україна робить певні кроки в напрямку до асоціативного членства в ЄС, тому питання демократизації процесу вироблення рішень є актуальними. Однак домогтися політичної зінтегрованості й одночасної демократизації за допомогою залучення парламенту в процеси вироблення політичних рішень є не так просто. В історії європейської практики принцип демократії реалізовувався насамперед через розширення парламентських прерогатив, однак сьогодні спостерігається потужна тенденція депарламентизації.

В європейському політологічному дискурсі ще десять років тому активно обговорювалася проблема виникнення надрегіональних політичних спільнот, що сприймають себе як самостійний демос і прагнуть конституюватися у формі наднаціональних парламентів. До тенденційної олігархізації та бюрократизації, – як зауважував німецький політолог К. Легеві, – додалися влада „невидимих сил”, експертотократії і спричинила „реванш приватних інтересів” над загальним благом [1, с. 89]. В Україні також спостерігається потужна тенденція депарламентизації, яка виявляється у посиленні впливу інших інстанцій на прийняття політичних рішень. Сутність некооперативної демократії

(характерної для багатьох країн ЄС) виявляється тоді, коли парламент, органи державної влади, міністерства, лобістські об'єднання та неурядові організації співпрацюють для впровадження ефективного законодавства, або для знаходження загальноприйнятних правил. Така модель означає внутрішньодержавну політичну зінтегрованість і може сприяти ефективності дій держави стосовно інвестицій, контролю за діяльністю закордонних корпорацій і посиленню ролі вітчизняних транснаціональних корпорацій (ТНК) на міжнародному рівні.

Значення внутрішньодержавної інтеграції є очевидною, вона дозволяє створювати нові політичні суб'єкти, які можуть усвідомлено вирішувати необхідні завдання, спрямовані на розвиток інтеграції всередині своїх регіонів і суб'єктів. Політична зінтегрованість потребує суспільної комунікації, дискусій про прийняття важливих соціально-економічних рішень. Без цього парламентарі надалі опиняться в ролі спостерігачів, а „невидимі сили” (бюрократія, лобісти, експерти) отримують повну свободу дій у прийнятті важливих економічних рішень. У такій прихованій політичній сфері політики та олігархи спокійно вступають один з одним у змову, або ж, навпаки, блокують один одного. Відтак євроінтеграційний вектор розвитку України посилює важливість внутрішньодержавної політичної інтеграції стосовно вирішення питань, пов'язаних із соціально-економічною діяльністю вітчизняних і закордонних ТНК. Адже євроінтеграція вимагає осмислення нових важелів дієвості європейської політичної моделі неокорпоративної демократії в українських політичних реаліях. У цьому сенсі актуальним є аналіз перспектив становлення українських ТНК та великих компаній як суб'єктів зовнішніх інтеграційних процесів і репрезентації позиції політичних партій щодо викликів транснаціоналізації.

До тематики функціонування, динаміки зростання ТНК в нашій країні, а також до причин невідповідності офіційної статистики та фактичної чисельності вітчизняних корпорацій зверталася М.М. Радева. Питання ТНК як вагомих суб'єктів зміцнення суверенітету держави в руслі стратегічних завдань української влади аналізувала І.О. Келару. До ролі

інтеграційних процесів і збереження суверенітету держави звертався І. В. Шматко. Специфіку політики партій у контексті економічної складової державного суверенітету проаналізував А. Руденко. Економічні засади у програмовій і практичній діяльності українських політичних партій розглянули П. Ворона, І. М. Миклашук, П. Кухта та ін. Натомість потребує свого дослідження тема вироблення оптимальної політичної настанови щодо економічної транснаціоналізації в час активізації в Україні євроінтеграційних процесів.

Метою розвідки є аналіз труднощів політичної зінтегрованості стосовно діяльності транснаціональних економічних суб'єктів. Завданнями дослідження є з'ясувати, чи має Україна перспективні напрямки розвитку вітчизняних ТНК як чинника посилення суверенітету держави? Наскільки економічний блок українських передвиборчих програм відображає першочергові економічні реформи й сприяє посиленню державного суверенітету в час транснаціоналізації економік? Які перспективи політичного врегулювання проблем, які виникають у результаті різної оцінки партіями діяльності ТНК?

Щоб з'ясувати, наскільки сучасна українська політика спроможна зміцнювати державний суверенітет України в умовах регіональної інтеграції та економічної транс націоналізації, коротко окреслимо перспективи розвитку вітчизняних ТНК. Мета формування позитивного інвестиційного іміджу має йти разом із розумінням важливості посилення саме вітчизняних ТНК, які є чинниками зміцнення держави. Такі перспективні напрямки розвитку вітчизняних ТНК в Україні існують. На думку різних фахівців, до них належать інвестиції та розбудова ТНК, які заґрунтовані на природних ресурсах України. Наша держава є одним із найбільших експортерів деревини до ЄС. Багато європейських компаній зацікавлені в легалізації української деревини. За вартістю рудних резервів Україна посідає четверте місце у світі після ПАР, Росії, Австралії (дослідження Citigroup Inc. та Геологічної служби США у 2010 р.), лідирує в Європі за запасами і видобутком руди із вмістом титану, цирконію, торію та гафнію. Тільки Україна і Намібія у світі мають родовища урану зі значним промисловим вмістом золота й молібдену.

Україна входить до низки провідних у світі держав-власників великих запасів найбільш дорогої гірничорудної сировини – рідких металів, рідкоземельного і коштовного каміння [2, с. 28]. Гірничо-металургійний комплекс України займає чверть у загальному обсязі промислового виробництва. Потужності металургійних підприємств використовуються лише на 60-65 % [3, с. 9]. Значні перспективи інвестування існують у галузі машинобудування – авіабудуванні, суднобудуванні, сільськогосподарському машинобудуванні. У паливно-енергетичному комплексі існують значні можливості для інвестування капіталу в програми модернізації та технічного переозброєння атомних, теплових і гідроелектростанцій, галузевої системи телекомунікацій, ліній електропередач і теплових мереж, модернізації перспективних і будівництва нових вугледобувних підприємств, газопроводів тощо [4, с. 345]. Роль сільського господарства в українській економіці така сама, як роль нафти – у російській. Вітчизняні й транснаціональні зернотрейдери, представлені в Україні, працюють у жорсткій конкуренції з російськими на світових і регіональних ринках.

Стисло окресливши потенціал розвитку вітчизняних ТНК та інвестицій, звернемося до репрезентованості економічного чинника в передвиборчих програмах партій, які пройшли до Верховної Ради України після виборів 2012 року [5]. Так, програма „Партії Регіонів” ґрунтована на пріоритетах створення високопродуктивної інноваційної економіки. Партія гарантує запровадження податкових канікул для ІТ та інноваційних проектів терміном на 10 років, що, на нашу думку, є важливим для транснаціоналізації економіки, приваблення закордонних ТНК до України. Також у програмі передбачається поетапне зниження податку на прибуток підприємств до 16% у 2014 році, що, звичайно, позитивно впливатиме на розвиток вітчизняних ТНК. Також у програмі акцентовано увагу на енергетичній незалежності (суверенності) української держави. Йдеться про збільшення видобутку власного вугілля, нафти та сланцевого газу, розробку шельфових газових родовищ, розширення використання енергії сонця, вітру та води. Подібні декларації відкривають нові замовлення

для інвестицій та діяльності ТНК. У міжнародній політиці „Партія Регіонів” виступає за відкриття для України ринків країн „Великої двадцятки” та країн, що розвиваються. Ці завдання міжнародної політики є доволі різновекторні в плані економічної співпраці. Вони не окреслюють перспективи для розбудови державних ТНК, які є стратегічними для суверенної держави, акцентуючи увагу на „відкритості” України для ринків країн „Великої двадцятки”. Однак у програмі не зазначено про соціальну відповідальність бізнесу. Можливо, тому зі зростанням у 2012 р. статків українських мільйонерів і мільярдерів та прибутків ТНК (з українською долею власності, чи закордонних) незначними й непомітними для громадян є інвестиції в освіту, науку, культуру, медицину тощо.

Інший пункт програми „Партії Регіонів” говорить про забезпечення ефективної контрактної армії, скасування обов’язкового призову з 1 січня 2014 р. Виникають сумніви у можливості реалізації цього завдання коштом державного бюджету. Можливо, йдеться про формування контрактної армії з опорою на приватні військові компанії, які здійснюватимуть це завдання. Найбільшими військовими компаніями (у світі їх налічують 450 тис.) є приватні компанії військового консалтингу (military consulting companies). Невідомо, які ТНК (українські чи закордонні) будуть здійснювати модернізацію армії, і як це позначиться на суверенітеті держави.

Передвиборна програма партії Всеукраїнського об’єднання „Батьківщина” поставила завдання ліквідації монополій у всіх галузях економіки та тиску „режиму мільярдерів” на мале та середнє підприємництво. З цих завдань не зрозуміло, яке ставлення партії до транснаціоналізації економіки, створення вітчизняних ТНК у галузях народного господарства, ще не охоплених процесами транснаціоналізації. В програмі партії декларується мораторій на продаж сільськогосподарських земель, захист прав селян на приватизовану землю. В програмі не пропонується жодних кроків і механізмів використання великого українського агропромислового потенціалу в час стрімкої транснаціоналізації. Звісно, селяни мають право володіти своєю землею, однак решта землі має залишатися у суспільній

власності й давати користь усьому населенню України. Загалом програма партії „Батьківщини”, декларує європейський вибір України, не торкається реальних механізмів розвитку українських ТНК як важливих суб’єктів посилення державного суверенітету. Щоб забезпечити економічну складову суверенітету, необхідно формувати потужний вітчизняний комплекс на засадах його транснаціоналізації. І, навпаки, переважання закордонних ТНК у цьому стратегічно важливому секторі, який визначає незалежність держави, може мати згубні для суверенітету наслідки.

У передвиборній програмі політичної партії „УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка” пропонується доволі цілісний комплекс пропозицій виразно проринкового характеру. Для України це особливо актуально через наявність збиткових галузей. Їхне кардинальне реформування (через злиття чи поглинання ТНК) та закриття збиткових виробництв важливі для перспектив довгострокового розвитку країни. Акцент у програмі на реформуванні армії та відсутність механізмів її модернізації вказує на те, що політична сила не бачить ролі вітчизняних ТНК у справі модернізації армії. Загалом у програмі вкрай недостатньо уваги приділяється питанню негативних соціальних наслідків діяльності закордонних ТНК в Україні.

У передвиборчій програмі Комуністичної партії України більша частина її присвячена питанням, які відносяться до економіки, до проблеми зміцнення народного суверенітету. У рубриці програми „Зміцнення державного суверенітету” окреслені пріоритети зовнішньої політики: вступ до Митного союзу, до Єдиного економічного простору та Євразійського економічного союзу; припинення співробітництва України з МВФ. Тут декларується перегляд всіх „нерівноправних” міжнародних договорів, у першу чергу – в рамках СОТ; конституційне закріплення нейтрального та позаблокового статусу України. Очевидно, що КПУ бачить вектор транснаціоналізації в подальшому зміцненні російських ТНК, які розташовані на території України. Програма не містить механізмів зміцнення оборонного потенціалу держави, принаймні для комуністів ТНК є неприйнятними суб’єктами модернізації. Далі в програмі пропонується

створити потужний і конкурентоспроможний на світових ринках державний сектор економіки шляхом націоналізації низки галузей, а також високоприбуткових підприємств в інших галузях. Відтак до державного сектору – декларується в програмі – додатково відійшло б виробництво не менше, ніж 35-40 % ВВП. Якщо зважити на те, що в українській економіці вага російських ТНК є найбільша, то націоналізація закордонних ТНК є утопічним проектом.

Передвиборча програма Всеукраїнського об’єднання „Свобода” містить декларацію перспективних напрямків фінансово-економічної політики держави. Це розвиток наукоємних секторів і виробництв, зміцнення державних банків задля їхньої функції кредитування, забезпечення державної монополії на виробництво й реалізацію алкогольних і тютюнових виробів. Ці завдання могли б означати перспективи нарощування державних ТНК, оскільки без них реального суверенітету держава не досягне. Економічна частина передвиборної програми розпочинається декларуванням підтримки середньому класові. Пропонується заборонити приватизацію стратегічних підприємств і повернути у державну власність раніше приватизовані, а також гарантувати державний контроль над природними монополіями. Пункти програми, присвячені необхідності забезпечення енергетичної незалежності, не окреслюють жодних геополітичних орієнтацій, тому згадки про транснаціоналізацію як невідворотний процес є відсутніми. Засадничі поняття програми („своя влада – своя власність”) мали б посилюватися у конкретних пропозиціях щодо їхньої реалізації в час глобалізації та транснаціоналізації економіки. Тому незрозумілим є бачення партією сучасної економічної перспективи держави. Більш конструктивною ідеєю в передвиборній програмі є пропозиція зобов’язати інформаційні ТНК повідомляти громадян про своїх власників (для преси – у кожному номері; для ТБ та радіо – щоденно в ефірі). Очевидно, що треба не лише інформувати громадян про власників, а й розпочинати роботу зі створення суспільного інформаційного простору, вибудовувати інформаційні компанії, підтримувати їх державою як пріоритетні. Загалом програма Всеукраїнського об’єд-

нання „Свобода” оминає питання економічної транснаціоналізації та його наслідків для державного суверенітету.

Отже, українська держава має резерв для зміцнення суверенітету, який похитнувся дикою транснаціоналізацією її території закордонним капіталом. Творці передвиборних програм партій і парламентарі, які сьогодні вже творять політику держави по-різному усвідомлюють економічний чинник суверенітету. Відсутня чітка артикуляція партій про те, що лише підтримка та створення державних ТНК у перспективних галузях дозволить відстоювати суверенітет народу. Сьогоднішні парламентарі недостатньо зорієнтовані в проблематиці транснаціоналізації, їм складно творити законодавче підґрунтя щодо підтримки вітчизняних ТНК як вагомих суб'єктів зміцнення реального суверенітету держави та регулювання діяльності закордонних ТНК. Відтак поширеним є неформальне вирішення проблем транснаціоналізації шляхом „кооперативних домовленостей”.

В Україні відбувається лише започаткування внутрішньодержавної політичної інтеграції. Натомість економічна транснаціоналізація вимагає внутрішньодержавної та міждержавної зінтегрованості. В ЄС та країнах західної демократії вже існує соціальний рух глобального управління („global governance”). Це рух, що провадить до політичної інтеграції транснаціональних акторів, спрямованих на вирішення проблем кількох держав або регіону. Тут прийняття законів або настанов для управління колективними справами щодо транснаціональних економічних суб'єктів здійснюється за участю парламентарів, органів державної влади, груп інтересів (лобі ТНК), партій, міжурядових організацій, неурядових

організацій громадянського суспільства, громадян. Рух має шанси посилитися в Україні з процесом євроінтеграції. Поступово неурядові організації могли б зробити важливий внесок у демократизацію парламенту, впливаючи на парламентський процес всередині національної держави та втручаючись в наднаціональні процеси вироблення рішень. Наприклад, вони могли б вступити в дебати навколо питання видобування сланцевого газу на території України американською компанією „Chevron”. Відсутність подібної комунікації ускладнює розуміння громадянами оптимального рішення, якщо між партіями виникають суперечливі думки щодо важливого для суверенітету держави питання. Відтак перспективним є дослідження механізмів включення нових груп інтересів, формування своєрідної полісуб'єктної структури у вирішенні соціально-економічних питань діяльності ТНК, яка запобігатиме виникненню авторитарного централізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Leggewie C. Transnationale Bewegungen und demokratische Frage / C. Leggewie // *Transit-Europäische Revue*. – 2002 / 2003. – № 24. – С. 78-86.
2. Руденко В. Корисні копальни / В. Руденко // *Контракти. Діловий тижневик*. – 2010. – № 19. – С. 28-30.
3. Кравчук К. Епоха змін / К. Кравчук // *Контракти. Діловий тижневик*. – 2010. – № 1-2. – С. 8-9.
4. Рогач О. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: підруч / О. Рогач – К.: Либідь, 2005. – 716 с.
5. Передвиборні програми [Електронний ресурс] // *За чесні вибори: опубліковано 6 жовтня 2012 р.* – Режим доступу: <http://xcntrl.rupr.org/startpage/peredviborciprogrami>.